

СПІВПРАЦЯ КИТАЮ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНІЦІАТИВИ «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ»

В статті розкриваються основні напрями співпраці Китайської Народної Республіки з країнами Центральної Азії в рамках реалізації проекту «Один пояс, один шлях». Серед таких напрямів, автор статті виділяє три основні: економічний, безпековий та гуманітарний. Особливу увагу нинішнє китайське керівництво приділяє саме економічній співпраці з країнами Центральної Азії, розглядаючи їх перш за все, як транзитерів китайських товарів на європейські ринки та постачальників сировини для китайських підприємств. Автор також робить висновок, що проект «Один пояс, один шлях» спрямований на те, щоб стати глобальним центром широкої економічної та геополітичної системи.

Ключові слова: «Один пояс, один шлях», економічна співпраця, Китайська народна республіка, Центральна Азія, інвестиції, кредити, проект.

Oleh Tsapko. China's Cooperation with the Nations of Central Asia in Implementation of «One Belt, One Road» Initiative

The article reveals the main directions of cooperation of the People's Republic of China with the countries of Central Asia in the framework of the project «One Belt, One Road». Among such areas, the author of the article identifies three main ones: economic, security and humanitarian. The current Chinese leadership pays special attention to economic cooperation with the countries of Central Asia, considering them primarily as transit countries for Chinese goods to European markets and suppliers of raw materials for Chinese enterprises. The author also concludes that the «One Belt, One Road» project aims to become a global center of a broad economic and geopolitical system.

Key words: «One belt, one road», economic cooperation, People's Republic of China, Central Asia, investments, loans, project.

Сучасні глобальні процеси, у яких дедалі значимішу роль відіграє Китай, великою мірою впливають на формування нового світового порядку. Починаючи з 80-х рр. ХХ ст. Китай отримав широкі можливості для свого економічного розвитку, перш за все завдяки проголошеному Ден Сяо Піном у 1978 р. курсу «реформ і відкритості». КНР також виграв у «холодній» війні, зігравши на протистоянні між США та СРСР, не несучи при цьому тягаря військових витрат і союзницьких зобов'язань [1, с. 5]. За короткий проміжок часу Китай перетворився з аграрно – сировинного придатку і поставщика дешевої робочої сили для світових транснаціональних корпорацій на країну, яка експортує на зовнішні ринки вже готову продукцію, що значно посилило його конкурентні позиції.

Китай є світовим лідером останніх тридцяти років за темпами зростання промислового й фінансового потенціалу, який із 2010 року має другу за величиною економіку у світі, і який перетворився на найбільшого світового експортера, кредитора, споживача сировинних ресурсів, на державу з найбільшими у світі населенням, армією та золотовалютними резервами [2].

Сучасна китайська зовнішньополітична доктрина виходить із того, що у світовій політиці намітилася тенденція до посилення багатополюсності світу в умовах глобалізації, тому в основі модернізованого зовнішньополітичного курсу КНР має лежати ідея «комплексної державної могутності» яка полягала в тому, що в сучасних умовах державна потуга визначається не тільки військовим потенціалом, але й виваженою зовнішньою політикою, рівнем соціально-економічного розвитку, економічним потенціалом [3]. При реалізації цього курсу сучасна КНР дотримується політики «м'якої сили», де за основу беруться не погрози чи пряме застосування воєнної сили, а перевага мирних, дипломатичних та гуманітарно-культурних методів у вирішенні зовнішньополітичних питань.

Китай також намагається зміцнити свій вплив у світі шляхом реалізації різного роду ініціатив, які стосуються встановлення нового світового порядку.

Основною з них є ініціатива «Один пояс, один шлях», яка була презентована новим лідером КНР Сі Цзіньпіном в 2014 р. Особливе місце в реалізації цього проекту китайське керівництво приділяє пострадянським країнам Центральної Азії, до числа яких

відносяться Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизстан, Таджикистан.

Різноаспектні питання зовнішньої політики Китаю щодо країн Центральної Азії та його політико-економічних пріоритетів у регіоні тією чи іншою мірою висвітлюються у публікаціях цілої низки представників науково-експертного середовища. В Україні серед авторів, які торкаються у своїх роботах тематики, що розглядається, слід згадати таких дослідників, як С. Даниленко [4], О. Кожухар [5], В. Самофалов [2], Р. Жангожа [6], Т. Лященко [7] тощо. Серед закордонних дослідників питаннями досліджуваної нами теми займаються американські дослідники Д. Дейлі [8] і Д. Шембо [9], англійський науковець М. Дейкс [10], російські дослідники Р. Изимов [11], А. Мавлонова, В. Парамонов, Е. Петелин, китайських науковців Лі Сінь [12] тощо. Однак у наукових працях вищезазначених дослідників знайшли своє висвітлення лише окремі аспекти співробітництва центральноазіатських країн і КНР у той час, як комплексне дослідження цієї співпраці ще попереду.

Метою цієї статті є висвітлення основних напрямів співпраці КНР і країн Центральної Азії в контексті реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях», та визначення її позитивних і негативних сторін.

Після приходу до влади в кінці 2012 р. Сі Цзіньпіна нове керівництво КНР почало поступово відмовлятися від попередньої зовнішньополітичної стратегії Ден Сяопіна «приховувати можливості та чекати свого часу; триматися в тіні й не показувати себе». Замість цього в листопаді 2014 р. Голова КНР Сі Цзіньпін дав нове визначення зовнішньої політики Китаю – «прагнути до досягнень» [4].

Офіційною датою початку реалізації проекту «Один пояс, один шлях» вважається 2 грудня 2014 р., коли ЦК КПК і Держрада КНР прийняли «стратегічний план будівництва Економічного поясу Шовкового шляху і Морського шовкового шляху XXI століття».

Розробляючи концепцію «Один пояс, один шлях» Китай також активно пропагує свої основні цивілізаційні цінності, до яких зокрема відносяться: взаємна довіра; взаємна вигода; рівність; взаємні консультації; повага до множинності та багатства різних культур; прагнення до сумісного розвитку. За задумом авторів цього проекту, він повинен «відкрити нові шляхи співробітництва перед усіма

сторонами світу, прагнути вирішити спільні проблеми, які стоять перед розвитком всього людства» [13]. Кінцевою метою реалізації проекту «Один пояс, один шлях» є сприяння розвитку усестороннього співробітництва між Китаєм та Європою, а також «реалізація спільного прагнення до стійкого миру та стабільного розвитку», як одного з основних чинників культурно – ціннісної взаємодії європейської та китайської цивілізацій [4].

Таким чином, нинішня політика Китаю спрямована на те, щоб стати глобальним центром широкої економічної та геополітичної системи. Для вирішення цього завдання Пекін активно використовує такі економічні інструменти, як торгівля, інвестиції, санкції, надання допомоги, грошово-кредитна політика та інфраструктурні проекти [14].

За задумом його ініціаторів проект «Один пояс, один шлях» повинен складатися з чотирьох основних складових: 1) Економічний пояс Шовкового шляху, який передбачав створення трьох транс'євразійських економічних коридорів: північного (Китай – Центральна Азія – Росія – Європа), центрального (Китай – Центральна і Західна Азія – Перська затока і Середземне море) і південного (Китай – Південно-Східна Азія – Південна Азія – Індійський океан); 2) Морський Шовковий шлях ХХІ століття, який охоплює два морські маршрути, з яких один маршрут веде з узбережжя Китаю через Південно-Китайське море в Південно-Тихоокеанський регіон, інший передбачає з'єднання приморських районів Китаю і Європи через Південно-Китайське море і Індійський океан; 3) Китайсько-пакистанський економічний коридор [15]; 4) Економічний коридор Китай – Бангладеш – Індія – М'янма [14].

Для КНР всі ці проекти спрямовані на значне розширення нею масштабів торгівлі та інвестування в економіку інших держав, поліпшення комунікацій та співробітництва у фінансово – валютній сфері тощо. Слід також зазначити, що для більшості країн Азії та Африки, зацікавлені в китайських інфраструктурних проектах, оскільки нерозвинена транспортна система є однією з головних перешкод для їх економічного зростання. Фінансовою платформою проекту є фонд «Шовковий шлях» із загальним обсягом в 40 млрд дол. США. Для фінансування проекту також були залучені капітали Азійського банку інфраструктурних інвестицій (потенційно 100

млрд дол. США) та Банк БРІКС (потенційно 100 млрд дол. США). Передбачається також утворення Фонду підтримки підприємств (30 млрд дол. США), які експортуватимуть китайські товари Шовковим шляхом. Своєю чергою Китайська інвестиційна корпорація розробила механізм підтримки прямих іноземних інвестицій в економіку інших країн обсягом понад 40 млрд дол. США. Сутність цього механізму полягає у наданні кредитів китайськими фінансовими інститутами на реалізацію інфраструктурних проєктів (як правило, це довгостроковий кредит на 20 років під 5% річних із відстрочкою платежів на перші 5 років). Головною ж умовою одержання кредитів є використання китайського устаткування, товарів, послуг та кваліфікованої робочої сили або т. зв. «блакитних комірців» [16].

15 травня 2017 року в Пекіні відбувся міжнародний форум під назвою «Один пояс, один шлях». У своїй промові на цьому форумі Сі Цзіньпін зацентрував увагу присутніх на те, що «Шовковий шлях – це проєкт цивілізаційний, інноваційний, і цифровий, і «зелений» одночасно». При цьому китайський керівник зазначив, що світ зміниться, коли проєкт буде реалізовано в 2030 році. Крім того, Сі Цзіньпін також підкреслив, що цей проєкт «наближає мрію Китаю про гармонійний світ».

Пострадянські країни Центральної Азії вважаються китайським керівництвом в реалізації зазначеного проєкту з одного боку досить перспективним регіоном, з іншого боку вони представляють для КНР і певну складність.

У плані зовнішньої політики КНР зазначені країни, з одного боку, вважаються досить перспективним регіоном, зокрема вони розглядаються китайськими керівниками з в першу чергу як вигідні транзитери китайських товарів до Європи, а також приваблюють своїми значними покладами корисних копалин, зокрема газу та нафти. З другого боку, ці країни представляють і певну складність. Справа в тім, що на початку 90-х рр. ХХ ст. розпад СРСР та поява на території Центральної Азії нових суверенних держав у керівництва КНР викликали певні побоювання стосовно майбутнього самого Китаю. Ці побоювання ґрунтувалися на таких чинниках:

– по-перше, після розпаду СРСР і колапсу всієї світової соціалістичної системи внутрішньополітичний курс КНР й надалі був спрямований на побудову в країні соціалізму. Проте країни Цен-

тальноазіатського регіону, так само як і більшість держав колишнього СРСР, відкрито проголосили курс на перехід до ринкових відносин;

– по-друге, перед Комуністичною партією Китаю (КПК) постає необхідність дати чітке пояснення населенню Китаю можливості співробітництва з країнами пострадянського простору, які зрekliся постулатів соціалістичної моралі і моральності, але які продовжували культивуватися в китайському суспільстві;

– по-третє, китайське керівництво побоювалось можливості подальшого зростання сепаратизму в країнах Центральної Азії, що могло негативно відобразитися і на ситуації в самій КНР, зокрема в Сіньцзян-Уйгурському автономному районі.

Все це в комплексі змусило китайських лідерів шукати шляхи та нові форми співробітництва з цими країнами. Щоб збільшити свій економічний та політичний вплив на зазначені країни, сучасний Китай розробляє стосовно них відповідну зовнішньоекономічну політику, сутність якої полягає у посиленні перш за все економічної співпраці з вищезазначеними країнами, поступовому просуванню китайських компаній у регіоні на довгострокову перспективу, налагоджуючи рівноправні відносини з новопосталими державами [17].

На початок реалізації проекту «Один пояс, один шлях» китайська економічна політика щодо країн Центральної Азії базувалась на трьох завданнях: по-перше, отримати доступ до природних ресурсів цих країн, життєво необхідних для китайського економічного зростання; по-друге, показати керівництву цих країн, що Китай не просто зростаюча наддержава, але і відповідальна сила, що ставить перед собою довгострокову мету; по-третє, створити надійні ринки для своїх товарів.

Якщо охарактеризувати політику Китаю щодо економічної співпраці із державами Центральної Азії загалом, то вона за своїми характеристиками нагадує поведінку СРСР, який також формував і реалізовував довгострокові соціально-економічні програми. Але, на відміну від СРСР та США, що враховують ідеологічний аспект свого просування, КНР робить наголос виключно на економічній співпраці. У зв'язку з цим китайська держава і її компанії опікуються перш за все економічною ефективністю процесу просуван-

ня, враховуючи його витрати і результати. Довгострокова програма взаємостосунків із державами Центральної Азії визначила місце і роль кожного суб'єкта китайської економіки в даному процесі. Зважаючи на те, що в КНР панує «державний капіталізм», поле їх діяльності контролюється державою [17].

Починаючи з 2000-х рр. помітне значне зростання товарообігу між КНР і країнами Центральної Азії, який складав 3,8 млрд. дол., а також прямих інвестицій в економіку регіону. Експорт держав ЦА до Китаю включав енергоносії, хімічну і текстильну сировину, чорні і кольорові метали. При цьому, Китай завозив в основному товари широкого вжитку. Із другої половини 1990-х рр. найважливішою сферою китайських інтересів у регіоні стала енергетика, і в центральноазіатських країнах з'явилися великі нафтові і газовидобувні компанії КНР, які запропонували ряд проектів. Із 1997 р. Китайська національна нафтогазова корпорація (CNCC) почала видобуток нафти в Західному Казахстані [5, с. 110]. Крім того, влітку цього ж року між Казахстаном і КНР був підписаний контракт, який передбачав китайські інвестиції в нафтову галузь і будівництво газопроводу «Західний Казахстан – Китай» в сумі 11 млрд дол.

У ході реалізації проекту «Один пояс, один шлях» діяльність КНР в енергетичній сфері регіону дедалі більше посилилася. Так зокрема, станом на березень 2017 р. газопроводом ЦА – Китай було прокачано 170 млрд м³ природного газу [18]. Магістраль від кордону Туркменістану й Узбекистану по території останнього та Казахстану прямує до КНР, через КПП «Хоргос», заходячи до Сінцзян-Уйгурського автономного району (СУАР) Китаю. Нині у складі газопроводу функціонують три гілки довжиною понад 1800 км кожна. Їхня сукупна щорічна пропускна потужність складає 30 млрд м³. У вересні 2014 р. було розпочато будівництво четвертої гілки D довжиною у 1000 км. Вона має пройти через Туркменістан, Узбекистан, Таджикистан і Киргизстан до СУАР Китаю у південній його частині, де з'єднається з внутрішнім китайським газопроводом, який поєднує захід та схід КНР. Потужність четвертої гілки D, яка мала запрацювати у 2020 р., складатиме 30 млрд м³ природного газу на рік [5, с. 108].

Китай, окрім того, що є найважливішим економічним партнером країн Центральної Азії та головним імпортером нафти та газу,

виступає також і в ролі найбільш вигідного кредитора цих країн. Станом на 2016 р. в рамках проекту «Один пояс, один шлях» Китай надав країнам ЦА близько 30 млрд дол. США кредитів: зокрема, Казахстану – понад 13,5 млрд, Туркменістану – понад 12,4 млрд, Узбекистану – понад 2,2 млрд, Таджикистану – понад 1,7 млрд та Киргизстану – понад 1,1 млрд. Кредити мають пільговий характер: відсоткову ставку 1,5–3% і термін повернення до 20 років [19].

Експерти наголошують на таких особливостях китайського кредитування у ЦА: кредити освоюються китайськими компаніями та напряму пов'язані із залученням китайського устаткування та робочої сили з КНР; спрямовані виключно на реалізацію сировинних та інфраструктурних проектів, у яких зацікавлений Китай.

Водночас кредити значною мірою допомагають створювати інфраструктуру між ЦА та КНР, оскільки в радянські часи цей регіон був ізольований від транспортної системи Китаю. Нині Пекін концентрує зусилля на створенні та реконструкції об'єктів (логістичних центрів, автомагістралей та залізниць), які дозволяють нарощувати товарообмін із регіоном.

Реалізуючи свою економічну політику у регіоні, Пекін і китайський бізнес виявляють неабияку гнучкість і виваженість, використовуючи на свою користь економічні чи політичні складнощі партнерів. У цьому контексті прикладом може бути політика щодо Туркменістану. Починаючи з 2009 р., керівництво КНР, скориставшись глибокою фінансово-економічною кризою, у якій опинилася ця держава у зв'язку з падінням світових цін на енергоносії, протягнуло їй «руку допомоги», вклавши в розвиток енергетичної сфери країни значні фінансові ресурси. На початок реалізації проекту «Один пояс, один шлях». загальний обсяг китайських фінансових ресурсів у Туркменістані складав понад 1 млрд. дол. У цей період розпочалася також активна стадія реалізації проектів із видобутку і транспортування нафти і газу з Туркменістану до КНР, зокрема запуск газопроводу Туркменістан – Узбекистан – Казахстан – Китай тощо [5]. На сьогоднішній день китайські компанії домінують у туркменській економіці, потіснивши звідти росіян. КНР є єдиною країною, яку туркмени допустили до розробки родовищ на суходолі.

Слідом за інвестиціями в енергетику китайські компанії почали брати участь у фінансуванні проектів в інфраструктурному секторі

Туркменістану. Станом на 2016 р. з експортованих Туркменістаном 48 млрд м³ газу КНР отримала близько 30–35 млрд м³ [20]. Проблема, однак, полягає в тому, що Китай, на долю якого припадає лівова частка туркменського газового експорту, здійснює оплату за нього шляхом погашення багатомільярдних кредитів, наданих Туркменістану. Така форма фінансових розрахунків і економічних відносин із Пекіном викликала в Ашгабата невдоволення, яке зростає на тлі падіння світових закупівельних цін на енергоносії. Водночас відмова Росії купувати туркменський газ [19] ще більше посилює залежність Туркменістану від Китаю.

В останній час Китай також значно збільшив товарообіг з країнами ЦА і почав активно реалізувати спільні проекти. Так, якщо товарообіг між КНР і державами регіону в 2009 р. склав 17,6 млрд дол. США, то на 2018 р. збільшився майже вдвічі, склавши понад 30 млрд дол. США [21]. Найбільшими торговими партнерами КНР стали Казахстан (13,5 млрд дол. США і Узбекистан – 1,9 млрд дол. США) [22].

Характерною рисою економічної політики КНР на пострадянському просторі стала ставка на поглиблення двостороннього економічного співробітництва. Важливим елементом цієї співпраці є інвестиційна політика. Якщо наприкінці 90-х рр. XX ст. китайські фінансові ресурси у країнах Центральної Азії склали в межах 1 млрд дол. США [1], то в ході реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях», станом на 2016–2018 рр. їх обсяг зріс більше ніж у 20 разів і оцінюється майже в 30 млрд дол. США. Так, зокрема у Казахстані в 2018 р. працювало близько 2 тис. підприємств, які засновані на китайському капіталі [23], а загальний об'єм китайських інвестицій у підприємства Казахстану у 2018 р. становив 15,6 млрд дол. США.

Так, починаючи з 2018 р., прямі інвестиції стають головним інструментом китайських китайської зовнішньоекономічної політики щодо Казахстану, їхній об'єм склав 9,5 млрд дол. США або 60,3% всіх інвестицій [24]. Слід зазначити, щов зовнішній політиці КНР, серед інших країн Центральної Азії Казахстан займає особливе місце. Керівництву цієї держави, на відміну від інших держав регіону, вдалося зберегти стабільність як у себе в середині країни, так і в зовнішніх відносинах зі світовими державами, ні з ким не посварившись. Казахстан за 30 років своєї незалежності зміг зберегти

національну ідентичність в умовах глобалізації, адаптувавшись до сучасних, динамічних реалій [13].

Тодішньому Президенту Казахстану Нурсултану Назарбаєву завжди вдавалося лавірувати між геополітичними гігантами, відстоюючи при цьому інтереси своєї країни. Згідно з даними китайської сторони, з січня до грудня 2017 року обсяг торгівлі між Китаєм і Казахстаном склав 18 млрд дол. США, порівняно з тим же періодом минулого року зріс на 37,4%. Обсяг експорту з Китаю в Казахстан – 11,64 млрд дол. США, порівняно з тим же періодом минулого року зріс на 40,4%, обсяг імпорту з Казахстану в Китай – 6,36 млрд дол. США, порівняно з тим же періодом минулого року зріс на 32,3% [25]. На 2020 р. Китай входить в «п'ятірку» найбільших інвесторів Казахстану, займаючи 4,7% від всього об'єму інвестицій в країну, а загальний об'єм інвестицій перевищив 19,2 млрд. дол. [26].

Між КНР та Казахстаном у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» існує колосальне інфраструктурне та економічне співробітництво, оскільки через географічні причини Казахстан є природним учасником цього проекту. Виходячи з вищевказаного, можемо спрогнозувати, що у найближчі роки взаємовигідне співробітництво між двома країнами тільки посилиться.

У Туркменістані станом на 2019 р. працювало понад 30, заснованих на китайському капіталі підприємств [23], а загалом у країні було зареєстровано близько 70 інвестиційних проектів на загальну суму 4 млрд дол. США і 2,3 млрд юанів [27]. Майже 80% із них припадають на галузі паливно-енергетичного комплексу. Щодо Узбекистану, то тут прослідковується активізація китайської економічної політики перш за все пов'язаної зі створенням північної гілки проекту «Один пояс, один шлях». Станом на 2018 р. в Узбекистані на китайських інвестиціях працюють понад 700 підприємств, а загальний обсяг товарообігу між країнами складає 2,81 млрд дол. США (другий після РФ торговельний партнер) [22], однак керівництво республіки поставило завдання на найближчі роки збільшити товарообіг із Китаєм.

Щодо Киргизстану і Таджикистану, то основною проблемою економічної політики Китаю щодо зазначених держав є формування надійних економічних та міжнародно-правових умов для імпорту з цих держав гідроресурсів та електроенергії. Станом на 2018 р.,

за даними Міністерства фінансів Киргизької республіки об'єм китайських інвестицій в економіку країни становив близько 30% всіх інвестицій, а загальний об'єм товарообороту між Киргизією і КНР складає, за даними киргизької статистики від 1,5 млрд дол., а за даними китайської – 5 млрд дол. США [28]. Загалом КНР є головним зовнішньоторговельним партнером Киргизстану.

У Таджикистані у 2018 р. КНР бере участь у реалізації понад 50 інвестиційних проєктів [29]. Однак, взявши ще в 1990-ті рр. «дешеві» китайські кредити, Таджикистан тепер не є в змозі розрахуватися по ним. Станом на 2017 р. борг Таджикистану перед КНР складав 1,2 млрд дол. США. Щоб вийти з цієї боргової ями, таджицьке керівництво змушене розраховуватися з китайськими кредиторами, віддаючи їм на освоєння свої золоторудні запаси у «Верхньому Камарзі», «Тарорі», «Джилау», «Чоре» [30].

Говорячи про енергетичну сферу співпраці КНР у країнах Центральної Азії в рамках проєкту «Один пояс, один шлях», слід відзначити і їхню співпрацю в галузі атомної енергетики. Так, починаючи з 2014 р. спільно з китайською стороною розпочався видобуток урану в Узбекистані, зокрема в Центральних Кизилкумах [31]. Сучасні дослідники Т. Лукашина та К. Стародубцев повідомляють також і про плани Казахстану, зокрема Казатомпрому щодо постачання до КНР до 40% всього уранового палива, яке виробляється у країні, та виділення з боку Китаю, своєю чергою, великої кількості грантів та стипендій для казахських студентів, таким чином будуючи міст дружби, який може стати міцною основою для розвитку співробітництва в масштабних нафтових та уранових проєктах [32, с. 46].

Таким чином, з початком реалізації проєкту «Один пояс, один шлях» Китай значно активізував своє економічне проникнення в Центральну Азію і ця політика стала головним елементом в стратегії Пекіна в регіоні.

У контексті реалізації проєкту «Один пояс, один шлях», поряд з економічним інтересом, важливим компонентом зближення країн Центральної Азії з Китаєм є гуманістична складова зазначеного проєкту, який спрямований на формування позитивного іміджу китайської моделі побудови «соціалізму з китайською специфікою». Ця модель викликала резонансну зацікавленість із боку керівництва центральноазіатських країн пострадянського простору своєю гнуч-

кстю, чіткими і зрозумілими перспективами подальшого розвитку. Проблеми соціально-політичного розвитку Китаю багато у чому збігаються з проблемами, які виникли у колишніх середньоазійських республік після розпаду СРСР та певною мірою зберігаються понині. Сильною стороною китайської економічної політики в ЦА, окрім гнучкої взаємодії на двосторонній основі та наявного значного фінансового ресурсу, є спроможність Пекіна запропонувати широкий спектр напрямів для співробітництва. Відносна слабкість промисловості та ресурсний характер економік країн ЦА створюють відповідне підґрунтя для розширеної економічної співпраці з Китаєм.

Розглядаючи гуманітарну складову політики Китаю щодо країн Центральної Азії в рамках проекту «Один пояс, один шлях», то цей напрямок найбільш повно себе проявив у культурно-освітній сфері, зокрема це в першу чергу стосується створення Інститутів Конфуція, які за широкої фінансової та кадрової підтримки з боку КНР відкриваються у навчальних закладах за кордоном та забезпечують умови для вивчення китайської мови. У 2013 р. в Казахстані, Киргизстані, Таджикистані та Узбекистані діяло 10 Інститутів Конфуція та 12 Класів Конфуція, де навчалось близько 23 тисяч студентів [33].

Поряд із цим Китай створює безліч науково-дослідних центрів та мобілізує велику кількість вчених для вивчення держав регіону ЦА, активно слідкуючи за перебігом подій у ньому.

У ході реалізації проекту «Один пояс, один шлях» керівництво КНР значну увагу також приділяє питанням безпеки в регіоні. Говорячи про регіональну безпеку, яка, ще починаючи з 1990-х рр., перетворилася у ключову проблему у процесі формування зовнішньої політики КНР з державами Центральної Азії необхідно зазначити, що ця тематика не втрачає своєї актуальності і сьогодні, і процесі розширення співробітництва між Китаєм і країнами ЦА, набуває все більшого значення. У цьому контексті можна навести позицію американського дослідника Е. Фейгенбаума, який вважає, що серед ключових інтересів Китаю в ЦА сьогодні не тільки забезпечення стабільності на кордоні, але і сприяння довгостроковій стабільності самих держав ЦА [15]. Своєю чергою, сучасний китайський дослідник Лі Сінь зазначає, що економічна співпраця з ЦА є одним із найважливіших заходів щодо сприяння розвитку Західного Китаю.

У цьому випадку економічні інтереси слугують інтересам безпеки Китаю. Основним гарантом стабільності та безпеки західних регіонів КНР є економічний розвиток. Бідність та нерозвиненість інфраструктури, говорить вчений, може призвести до заворушень та розколу в ЦА, що погіршить зовнішні умови для розвитку Західного Китаю. Із метою уникнення такої ситуації КНР зосереджує свої інвестиції в ЦА в основному в базових галузях економіки, зокрема транспорті, електроенергетиці, зв'язку та гірничовидобувній промисловості [12, с. 65].

Дослідник зі США Роберт Гуан Тянь, аналізуючи тематику щодо Сінцзян-Уйгурського автономного району (СУАР) Китаю та його ролі в системі регіонального економічного співробітництва країн ЦА, підкреслює, що економічне співробітництво між п'ятьма країнами ЦА та СУАР набуває різноманітних форм, включаючи прикордонну торгівлю, офіційну міждержавну торгівлю, обмін урядовими або приватними діловими делегаціями, проведення ярмарків товарів та технологій [31].

На сьогоднішній день стратегія Китаю в Казахстані, Киргизстані і Таджикистані добре підтверджує той факт, що КНР ясно усвідомлює тісний зв'язок між економічною співпрацею та розширенням свого впливу, а також між економічною співпрацею та безпекою. Зокрема КНР, вкладаючи інвестиції в транспортну та енергетичну галузі зазначених держав, намагається проникнути в найважливіші сектори їхніх економік. Сама ж наявність транспортно-комунікаційної інфраструктури, що підтримує зв'язок із вказаними країнами, створює ситуацію, коли китайський фактор набуває все більшого значення в регіоні.

Крім цього, інвестиції у ключові сектори економік сусідніх держав ЦА також грають свою роль у сприянні регіональному розвитку, що, своєю чергою, знижує можливість політичної та соціальної дестабілізації в регіоні, яка прямим чином може вплинути на обстановку в Сінцзяні, а також уповільнити економічне зростання Китаю. Російська дослідниця А. Мавлонова, аналізуючи ситуацію щодо СУАР, відзначає усвідомлення з боку Пекіна, що для стабільності в регіоні йому необхідно дотримуватися зваженої та вкрай обережної політики, і в цьому контексті наводить думку китайського дослідника Чжао Чанціна, який вважає, що у випадку, коли економічний

розвиток держав ЦА буде випереджати розвиток західних регіонів Китаю, це може призвести до зростання невдоволення та сепаратистських тенденцій у Сінцзяні. Дослідниця робить висновок, що динамічний розвиток співробітництва між КНР та сусідніми державами ЦА безпосередньо відбивається на ситуації в Сінцзяні та, усвідомлюючи даний факт, Китай докладає серйозних зусиль в цьому напрямку [34, с. 171–172].

Таким чином на сьогодні, характеризуючи зовнішню політику КНР щодо країн Центральної Азії в контексті реалізації проекту «Один пояс, один шлях», слід зазначити, що ця політика носить комплексний характер і поряд з економічним охоплює також безпечовий і гуманітарний аспекти.

Так, зокрема, економічний аспект політики КНР у Центральній Азії характеризується такими особливостями:

- усі інфраструктурні проекти Пекіна спрямовано на залучення країн ЦА до сфери геополітичного впливу Китаю;
- зовнішньополітична стратегія Китаю в регіоні керується переважно економічною вигодою;
- економічна залежність країн ЦА від Китаю формує нові моделі економічного і політичного впливу;
- при формуванні своєї кредитно-інвестиційної політики щодо країн Центральної Азії КНР основний акцент робить перш за все на сировинно-енергетичній та логістичній сферах економік цих країн.

Щодо безпекового аспекту політики КНР у регіоні, то тут велике значення приділяється проблемі Сінцзян-Уйгурського автономного району КНР. Китайське керівництво добре розуміє, що ситуація в цьому регіоні значною мірою залежить від політичної стабільності у країнах Центральної Азії, яку розглядають як важливий фактор національної безпеки самої КНР.

Гуманітарна складова політики КНР щодо країн Центральної Азії стосується перш за все пропаганди китайських культурно-духовних цінностей, їх політичного та економічного досвіду, який розцінюється сьогоднішніми китайськими керівниками як своєрідна альтернатива західним цінностям.

Аналізуючи політику КНР щодо країн Центральної Азії загалом, можна спрогнозувати, що Китай і надалі буде зміцнюва-

ти свої політичні та економічні позиції в регіоні. На наше переконання, для КНР – вагомого гравця на світовій арені, який демонструє далекоглядну зовнішню політику щодо забезпечення безпеки, подальшого економічного зростання та зміцнення свого впливу, стратегічною метою є набуття в перспективі панівних позицій у ЦА, що зумовлено багатоаспектністю політико-економічних пріоритетів Китаю в регіоні, характер яких у своїй основі, ймовірно, залишиться незмінним і на перспективу. Однак така активна політика, поряд із посиленням економічного впливу КНР на країни регіону, може поставити під знак питання гегемонію в Центральній Азії Росії та США, що у майбутньому неминуче приведе до загострення суперництва між США, КНР і РФ в регіоні.

Використані джерела та література:

1. Медведев Р. Подъем Китая. Что такое социализм по-китайски? – М.: Астрель, 2012. 235 с.
2. Самофалов В. Китай – США: «велика двійка» чи нова холодна війна? URL: <https://sveola.blogspot.com/2013/08/09.html?view=flipcard>.
3. Казанцев А. «Большая игра» с неизвестными правилами: мировая политика и Центральная Азия. М. : Наследие Евразии, 2008. 127 с.
4. Даниленко С. Політико-економічні пріоритети Китаю в Центральній Азії // Міжнародні відносини. 2016. №1 (44/45).
5. Кожухар О. Еволюція політики Китаю в Центральній Азії (90-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст.) Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Історія та географія». 2013. Вип.47. С. 107–112. URL: hnp:nbv.gov.ua/UJRN/zupkhu_ist_2013_47_23.
6. Жангожа Р. Глобалізація і мінливі когнітивні конструкції // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2018. Вип. 50. С. 11-22. URL: http://nbv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2018_50_3.
7. Лященко Т. Вектори політичних трансформацій держав Центральної Азії [Текст] : автореф. дис. д-ра політ. наук : 23.00.02 / Лященко Тетяна Михайлівна ; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. К., 2013. 30 с.
8. Дейли Д. Эффективное ценообразование – основа конкурентных преимуществ. М.: Изд. дом. Вильямс», 2004. 145 с.
9. Shambaugh D. China Goes Global. Oxford University Press, 2013. URL: <https://www.amazon.com/China-Goes-Global-Partial-Power/dp/0199361037>

10. Jacques M. When China Rules the World: The End of the Western World and the. 2nd edition Penguin Group, 2009. URL: <https://www.amazon.com/When-China-Rules-World-Western/dp/0143118005/>
11. Изимов Р. Китай и Туркменистан: региональное измерение. 17.08.2016. URL: <https://cabar.asia/ru/ruslan-izimov-kitaj-i-turkmenistan-regionalnoe-izmerenie>
12. Ли Синь. Экономические интересы России и Китая в Центральной Азии: сравнительный анализ // Вестник Санкт-Петерб. ун-та. Серия 5. Экономика, 2012. № 3. С. 60–74.
13. Эксперт: Казахстан – пример стабильности в регионе. URL: <http://24.kz/ru/news/social/item/210737-ekspert-kazakhstan-primer-stabilnosti-v-regione>
14. Lo Bobo. Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics. Washington DC: Brookings Institution Press, 2008. 46 p.
15. Feigenbaum E. A. Central Asia Contingencies // Managing instability on China's periphery: New York. Council on foreign relations. 2011. 67 p.
16. Шустов А. Китай усиливает позиции в Центральной Азии. 27.06.2012. URL: www.centrasia.ru/newsA.php?st=1340792940
17. Медведев Р. Подъем Китая. Что такое социализм по-китайски? М.: Астрель, 2012. 235 с.
18. Сычева А. М., Спивак В. Ю. Проекты китайских нефтегазовых корпораций в государствах Центральной Азии // Центральная Азия: роль в перестройке мировых рынков нефти и природного газа. М.: ИМЭМО РАН, 2014. С. 33–42.
19. Страны СНГ и Балтии в глобальной политике Китая. Доклад группы экспертов // Проблемы национальной стратегии. 2012. № 1(10). С. 7–16.
20. Сыроежкин К. Присутствие Китая в энергетическом секторе Центральной Азии // Центральная Азия и Кавказ. 2010. № 1.
21. China-EU – international trade in goods statistics. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics
22. Узбекистан и Китай намерены увеличить товарооборот в 7 с лишним раз. 21.09.2018. URL: <http://kabar.kg/news/uzbekistan-i-kitai-namereny-uvlichit-tovarooborot-v-7-s-lishnim-raz>
23. Румер Е., Тренин Д., Чжао Хуашен. Центральная Азия: взгляд из Вашингтона, Москвы и Пекина. М.: Новое издательство, 2008. 243 с. URL: <https://textbooks.studio/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/dvustoronnie-otnosheniya-mejdu-kitaem-stranami.html>
24. За 2018 год Китай вложил в Казахстан 15,6 миллиардов инвестиций // Комсомольская правда. 2018, 23 ноября.
25. Когда всем хорошо – мир благополучен URL: <https://dknews.kz/in-the-newspaper/63762-kogda-vsem-khorosho-mir-blagopoluchen.html>
26. Торгово-экономические отношения Казахстана и Китая носят динамичный характер. URL: <https://kursiv.kz/news/otraslevye-temy/2021-03/tovarooborot-s-kitaem-vyros-na-4-v-2020-godu>